

zhodujú na východisku inšpiračného zdroja, ale každý z autorov vyzdvihuje iný kultúrny a dejinný kontext.

Na štúdiách sa výrazne prejavujú odlišné pohľady na skúmané obdobie. Niektorí bádatelia sa neustále vracajú k témam, ktoré rezonovali v druhej polovici 20. storočia. Nové nálezy, poznatky a interpretácie si často protičia s doterajšími znalosťami. Chronologický i interpretačný koncept 9. storočia sa pravdepodobne zmení, ostatne historické vedy sú v neustálom pohybe v závislosti od otázok, ktoré si kladieme. Napriek úplne odlišným pohľadom na datovanie niektorých náleзов a ich interpretácie je pre ďalší výskum včasnostredovekého obdobia rozhodne pozitívnym signálom, že daný zborník vyšiel. Viaceré štúdie najmä B. Pomfroyej a N. Profantovej poukázali na prevahu ríše Karola Veľkého v mnohých oblastiach – v politickej rovine, ale i v umení, architektúre alebo šperkárstve a samozrejme aj v intelektuálnej sfére. Karolínska renesancia našla odozvu a recepciu i na území širšej strednej Európy a zahrnula tak toto územie i do svojej civilizačnej sféry. N. Profantová v zborníku zdôraznila dôležitosť a prehĺbovanie spoločenských kontaktov s karolínskou ríšou v priebehu 9. storočia, čo prirodzene viedlo elitu v Čechách, na Morave, v Sliezsku i na Slovensku k preberaniu štýlu franskej nobility.

Byzancia v sledovanom období nemala na daný región výraznejší dosah. Na konci 8. a do polovice 9. storočia sa zameriavala na opätovné začlenenie tých oblastí do ríše, nad ktorými stratila v 7. storočí politicko-administratívnu kontrolu. Uvádzané štúdie nás vedú k zamysleniu nad otázkou pôvodu tzv. byzantsko-orientálneho (alebo veligradskeho) šperku, ktorého inšpiračné zdroje sa hľadajú tradične v Byzancii alebo v orientálnych oblastiach. V minulosti niekoľko bádateľov upozorňovalo na problematiku výlučného datovania byzantsko-orientálneho šperku do druhej polovice 9. storočia, ktoré bolo spájané s príchodom remeselníkov z Byzancie spolu s misiou Cyrila a Metoda. Miesta inšpirácií boli hľadané na severnom Jadrane, v prostredí chorvátskych kniežatstiev. Avšak nové poznatky a širší pohľad na dejinné súvislosti nás oprávňujú položiť si otázku, či aj ženský veľkomoravský šperk nebol vo veľkej miere sprostredkovaný práve prostredníctvom umelcov z karolínskej ríše, ktorí svoje znalosti a zručnosti z pôvodných domov pretavili do nového štýlu, ktorý dnes označujeme ako karolínsky.

HANA CHORVÁTOVÁ

Petr HRUBÝ, *Jihlava – Staré Hory. Archeologický výzkum středověkého důlního, úpravnického a obytného areálu v letech 2002–2006.*

Príspevek ke studiu středověkého rudného hornictví, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha – Brno 2011 (= Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 9)

307 s., ISBN 978-80-7308-343-4

V rámci české archeologie středověku se nestává příliš často, aby práce, nadto disertační, upoutala záhy po svém zveřejnění pozornost většího počtu nejen domácích, ale i zahraničních badatelů. Jednou z příčin tohoto nepříliš potěšujícího stavu byla až donedávna rovněž absence adekvátní platformy, která by se publikování této poněkud specifické kategorie odborných prací věnovala. Od roku 2007 fungující ediční projekt pražské a brněnské katedry archeologie *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* zdá se tuto proluku alespoň zčásti vyplnil. Všechny v této ediční řadě vydané práce, jež se vztahují k období raného až pozdního středověku, lze označit za mimořádně zdařilé a zároveň pro obor vysoce přínosné publikace (Helena Březinová, *Textilní výroba v českých zemích ve 13.–15. století*; Tomáš Klír, *Osídlení zemědělsky marginálních půd v mladším středověku a raném novověku*; Jan Mařík, *Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku*). Pro výše uvedené práce je přitom typické, že se věnují nikoliv obecným tématům, ale veskrze specifickým okruhům, které kromě archeologického způsobu bádání vyžadují také zapojení metod a poznatků dalších vědních disciplín. Nejinak je tomu i v případě práce Petra Hrubého, který se rozhodl prozkoumat jednu z klíčových etap českých středověkých dějin, druhou polovinu 13. století, nejen optikou archeologa a historika, ale také pohledem montanisty, geologa a metalurga.

Přestože by se z názvu práce mohlo zdát, že v sobě zahrnuje pouze zpracování jedné vybrané lokality, opak je pravdou. Důsledné a do detailu provedené vyhodnocení série archeologických výzkumů, které se v letech 2002–2006 pod vedením autora na Starých Horách realizovaly, totiž slouží především jako pevný základ a současně i odrazový můstek pro daleko komplexnější práci, která v řadě ohledů hranice regionu výrazně překračuje. To je patrné už od samotného úvodu práce, kde po obligátním vymezení tématu,

zájmového území a sledovaného časového úseku přichází ke slovu přehled dosavadních dějin historického a archeologického montánního výzkumu v Evropě. Autor se této kapitoly zhostil vskutku znamenitě. Podaný exkurz je vyčerpávající nejen co do počtu zahrnutých rudních regionů, ale i ve smyslu aktuálnosti předkládaného stavu zpracování, protože vždy operuje i s nejnovější literaturou.

Neméně podrobné je i přiblížení přírodního prostředí a sídelně historické topografie regionu Jihlava. Petr Hrubý čestně přiznává, že výchozí diskem pro formulování vlastních závěrů mu zde často byly výstupy jeho kolegů, členů širšího badatelského týmu, který se postupně u výzkumu lokality Staré Hory vytvořil. Na druhou stranu to byl autor sám, kdo z pozice vedoucího výzkumu postupně vytvářel jeho celkovou koncepci a inicioval s ním spojené další badatelské aktivity.

Zatímco pasáže věnující se geomorfologii, geologii, hydrologii, klimatologii, pedologii a mineralogii budou patrně pro neoborové badatele jen obtížně srozumitelné, zbylé části textu, které se věnují dosavadní archeologické prospekci regionu, staršímu předlokačnickému osídlení Jihlava a konečně i založení, právnímu rámci a vývoji města v horizontu 13. až 14. století, vzbudí u archeologů a historiků jistě zasluženou pozornost. Autorem prezentované údaje vycházejí opětovně z aktuálních zdrojů a je jim poskytnut poměrně široký prostor srovnatelný s obdobně zaměřenými pasážemi z posledních dvou monografických zpracování dějin města (*Historický atlas měst České republiky*, svazek 8 – Jihlava; Renata Pisková a kol., *Jihlava. Historie, kultura, lidé*).

V pořadí čtvrtá kapitola práce, věnující se použité metodice archeologického výzkumu na lokalitě Staré Hory, je co do rozsahu poměrně krátká. I přes tento hendikep je ale předložený soupis realizovaných pracovních postupů a aplikovaných analýz, zahrnující v sobě jak běžné metody terénní prospekce a exkavace, tak i různé varianty geofyzikálního průzkumu, odběry geochemických, pedologických a paleobotanických vzorků, více než účtyhodný a jen obtížně se k němu v českém prostředí hledají srovnatelné analogie.

V případě využití potenciálu existujícího kartografického materiálu v podobě různých historických i současných topografických, ložiskových, geologických a jiných mapových podkladů, dokumentace báňských průzkumů či ikonografických zdrojů jsou v práci opět použity všechny stěžejní a pro zvolenou lokalitu dostupné prameny. Absence části z nich v obrazové příloze může sice představovat určitý nedostatek práce, vzhledem

k řádné citaci na uložení či existující publikaci se ale jedná o vcelku zanedbatelný prohrěšek.

Počínaje šestou kapitolou se styl práce poněkud mění. Obecněji formulované úvodní přehledové pasáže střídají podrobné charakteristiky v rámci výzkumu zachycených archeologických situací a artefaktů, které jsou rozříděny do čtyř základních kategorií. Do první autor řadí všechny archeologicky získané doklady hornické činnosti, do druhé veškeré doklady primárních úpravárenských a pyrotechnologických provozů, do třetí zahrnuje situace mající spojitost se sídelními aktivitami a obytnou funkcí a konečně do poslední, čtvrté kategorie všechny zbylé situace (např. pozůstatky komunikací či situace s nejasnou interpretací). Všechny uvedené kategorie jsou dále segmentovány. Kupříkladu první kategorie dokladů hornické činnosti je rozčleněna na jámy (prospekční, těžební, vlezné, čerpací, odvětrávací a jině), obvaly, haldy a hmotné doklady (hornická kladívka a želízka, motyky či svítilna). Na toto rozdělení, u kterého je vždy uvedena pouze základní charakteristika dané situace či artefaktu, navazuje katalog, který přináší detailní slovní popis a vyobrazení jednotlivých konkrétních, na lokalitě Staré Hory zachycených situací. Takto provedený soupis sice není příliš čtivý, jeho publikování je však nezbytným předpokladem pro další postup práce, zejména pak pro finální vyhodnocení lokality.

Mimořádný přínos práce lze spatřovat rovněž v popisu a klasifikaci dokladů primární a sekundární úpravy rud, zejména proto, že v podobném rozsahu a skladbě jako na lokalitě Staré Hory byly zatím zkoumány pouze ojediněle. Autor uvádí nejen přehled jednotlivých typů zachycených objektů, ale současně se věnuje i osvětlení jejich účelu a určení jejich pozice v rámci celého technologického procesu úpravy a zpracování rud. Svoji finální argumentaci vždy dokládá, a to nejen četnými domácími či zahraničními analogiemi, ale ve velké míře také výsledky variabilních chemických analýz (jako příklad lze uvést rozbor vzorků z výplní a z přilehlých ploch v místě těžebních jam, prádel, vodu rozvádějících kanálů, nivních sedimentů, pecí, výhní a ohnišť, nebo rozborů strusek, úkapů, tavenin, kovových slitků atd.).

Analogickou odbornou a metodickou kvalitou vykazuje i následující zhodnocení obytných a hospodářských staveb. Zejména autorem provedené zpracování zkoumaného souboru zahloubených suterénů se vstupní šíjí je mimořádně cenným příspěvkem do stále nekončící diskuse o podobě a charakteru obytné zástavby horizontu 13. století. Petr Hrubý bezpečně dokládá využití uvedeného

typu konstrukce nejen pro účely obytné, ale také ve vztahu k probíhající těžbě a zpracování rud.

Rozbor hmotné kultury má standardní podobu i skladbu. Autor se ze získaného materiálu a v kontextu dosavadního zhodnocení podobných náleзовých souborů z daného regionu snaží sestavit chronologická schémata morfologického a typologického vývoje jednotlivých tříd artefaktů (keramiky, kovových předmětů, mincí a skla). Kromě slovního popisu zde nechybí bohatá obrazová příloha v podobě tabulek s ilustrativně provedeným výběrem ukázek jednotlivých kategorií nálezů. V případě keramiky by možná bylo vhodné přílohu doplnit o makroskopické snímky jednotlivých zaznamenaných variant použitého keramického těsta/hmoty, případně o fotografickou dokumentaci obvyklé barevné škály střeňů. U drobných kovových artefaktů, přestože je jejich kresebná dokumentace provedena velmi pěkně, by stálo za to zvážit, zda nepublikovat raději tablo s fotografiemi. Bylo by rovněž dobré alespoň stručně vysvětlit, proč nebyly do práce zahrnuty výsledky osteologického výzkumu nalezených zvířecích ostatků, stejně jako proč nedošlo ke zpracování předmětů a nástrojů z kosti a z parohu.

Finální vyhodnocení struktury areálu podle funkce zachycených objektů a distribuce specifických okruhů nálezů je postaveno nejen na slovním zhodnocení, ale i na vynášení různých proměnných do mapového podkladu. Uvedený způsob je názorný a umožňuje snadnou kontrolu následných autorových závěrů.

Práci Petra Hrubého lze posuzovat z několika úhlů pohledu. Jednak jako text, který je mimořádně dokladnou archeologicko-historickou regionální sondou, současně jako vynikající a nesmírně ilustrativní „náleзовou“ zprávu výzkumu v řadě ohledů specifické montánní lokality Staré Hory a v neposlední řadě také jako vzorový text metodický. Práce snese nejpřísnější oborová měřítká a neztratí se ani v kontextu obdobné zahraniční produkce. Způsob zpracování výzkumu lokality Staré Hory u Jihlavy lze bez ostychu srovnat s pracemi o slavných krušnohorských hornických sídlišťích Treppenhauer a Bleiberg (Wolfgang Schwabenicky, *Der mittelalterliche Silberbergbau im Erzgebirgsvorland und im westlichen Erzgebirge*) nebo s podobně koncipovanou monografií vestfálské lokality Altenberg (Claus Dahm, Uwe Lobbedey, Gerd Weisgerber, *Der Altenberg. Bergwerk und Siedlung aus dem 13. Jahrhundert im Siegerland*). Na jednu disertační práci to není opravdu málo.

FILIP VELÍMSKÝ

David BOREK – Aleš ČESAL –
Dana HRADILOVÁ – Hana HRACHOVÁ
(red.) – Radka KŘÍŽKOVÁ
ČERVENÁ – Václav ŠTASTNÝ,
Rokycany. Historie – Kultura – Lidé,
Nakladatelství Lidové noviny,
Praha 2011

320 s., ISBN 978-80-7422-100-2

Monografie *Rokycany* v rámci edičního podniku *Dějiny českých, moravských a slezských měst* je vůbec prvním celistvým zpracováním dějin tohoto poddanského a později královského města. Jak už je u této vydavatelské řady zvykem, na jeho vzniku se podílel široký autorský kolektiv, složený z pracovníků regionálních institucí nebo jen odborníků, jež k dějinám města váže prostý zájem. V širokém chronologickém záběru od prvních archeologických nálezů v místě pozdějšího urbánního sídla až prakticky do současnosti autoři zachycují různé tematické okruhy z městských dějin.

První kapitola je věnována krajině a osídlení před založením města. Přináší stručné informace o geologii, přírodních podmínkách a pravěkému osídlení Rokycan. Dějiny města v období středověku jsou náplní druhé a části třetí kapitoly. Nejstarší písemná zmínka o Rokycanech pochází z roku 1110, kdy zde alespoň podle zprávy Kosmova *Kroniky Čechů* měl stát rozlehlý biskupský dvorec. Následuje vylíčení stěžejních oblastí z politických, hospodářských a sociálních dějin města, jež je dovedeno až do roku 1498. Pozornost je věnována také augustiniánskému proboštství, jež bylo ve městě zřízeno roku 1361, stejně jako městské správě a městským majetkům, řemeslu, obchodu, obyvatelstvu nebo školství. V pasážích, které se zaměřují na předbělohorské období mezi lety 1498 až 1618, zajisté zaujmou drobné sondy do městské kriminality na základě rozboru smolné knihy vedené od sedmdesátých let 16. století, podobně jako upozornění na živelní a jiné katastrofy, s nimiž se museli obyvatelé města vyrovnávat. Stranou nezůstala ani první vyobrazení města na mapách (Klaudián) nebo na vedutách (Mathias Gerung), která lze datovat již do počátku 16. století.

Autoři zaměřením pouze na úzký regionální dějinný rámec k němu na jednu stranu přinášejí cenné informace, na druhou stranu však obvykle